

مفاهیم و تعاریف

اضطرار (Emergency)

بر اساس تعریف سازمان جهانی بهداشت (WHO)، اضطرار، حالتی (State) است که در آن روال‌های عادی به حالت تعلیق در آمده و به منظور گذر از آن اقدامات فراتر از معمول اتخاذ می‌گردد. به عبارت دیگر اضطرار، موقعیتی (situation) است که احتمال خطر فوری را برای سلامتی، حیات، اموال یا محیط‌زیست به وجود آورده و در بیشتر موارد، نیاز به مداخله بسیار سریع است تا از وخیم‌تر شدن شرایط جلوگیری گردد. در حالی که برخی از اضطرارها، بدیهی هستند (مانند حوادث طبیعی که زندگی بسیاری از افراد و جانوران را تهدید می‌کند)، بسیاری از حوادث کوچک نیاز به اظهار نظر یک متخصص دارد تا بتوان تصمیم‌گیری نمود که آیا می‌توان آن را در به عنوان اضطرار طبقه‌بندی نمود یا خیر.

فاجعه (Disaster)

فاجعه، یک مخاطره (hazard) طبیعی یا انسان‌ساز است که در اثر یک رویداد (event) با اندازه قابل توجه به وجود آمده، شرایط معمول موجود را مختل نموده و سبب آسیب یا تخریب فیزیکی و تلفات جانی قابل توجه و تغییرات شدید در محیط طبیعی می‌گردد. فاجعه را می‌توان در دو گروه طبیعی و انسان‌ساز قرار داد. فاجعه را می‌توان به عنوان هرگونه رویدادی تعریف نمود که سبب بروز تلفات زیادی شده و از رویدادهایی مانند زمین‌لرزه، سیلاب، آتش‌سوزی یا انفجار ناشی می‌شود. در این شرایط جامعه تحت تاثیر، ظرفیت رفع آسیب‌های به وجود آمده با استفاده از منابع همان جامعه را ندارد.

بحران (Crisis)

بحران به دلیل اضمحلال سیستم‌های موجود در جامعه به وجود آمده و بر اثر آن امنیت معاش از بین می‌رود. تعداد زیادی از مردم با خطر بسیار بالای فقر و تهیدستی و بیماری‌های شدید روبرو بوده و احتمال مرگ ناشی از شرایط بهداشتی در مقایسه با مرگ ناشی از گرسنگی یا بمباران بیشتر است.

پدافند غیر عامل

مجموعه اقدامات غیرمسلحانه که موجب افزایش بازدارندگی، کاهش آسیب‌پذیری، تداوم فعالیت‌های ضروری، ارتقاء پایداری ملی و تسهیل مدیریت بحران در مقابل تهدیدات و اقدامات نظامی دشمن می‌گردد.

انواع شرایط اضطراری

مربوط به طبیعت	مربوط به تکنولوژی	مربوط به انسان
بهمن	سقوط هواپیما	آتش‌سوزی عمدی
خشکسالی	ریزش ساختمان	حمله دشمن
طوفان شن	آلودگی شدید هوا	بمباران
زلزله	بحران‌های اقتصادی	شورش
سرما/گرمای شدید	حریق و انفجار	خشونت و درگیری
حریق	آزاد شدن مواد سمی	دزدی و سرقت مسلحانه
سیل	قطع جریان برق، گاز، آب و ...	گروگانگیری
سونامی	حوادث رادیولوژیکی	تروریسم
رعد و برق	حوادث مربوط به حمل و نقل	بمب‌گذاری
گردباد	برق‌گرفتگی	
آتش‌فشان		

مراحل چهارگانه مدیریت بحران

پیشگیری (Prevention) و کاهش (Mitigation):

فعالیت‌های پیشگیری در عمل، احتمال وقوع فاجعه را از بین برده یا کاهش داده و یا اثرات فجایع اجتناب‌ناپذیر را کاهش می‌دهد. اقدامات پیشگیری شامل نظام‌نامه‌های ساختمانی، تجزیه و تحلیل آسیب‌پذیری‌ها، منطقه‌بندی و مدیریت کاربری اراضی، نظام‌نامه‌های ایمنی، مراقبت‌های بهداشتی پیشگیرانه و آموزش عمومی می‌باشد.

این مرحله به مشارکت و هم‌راستایی اقدامات مورد نیاز در برنامه‌های توسعه ملی و منطقه‌ای بستگی دارد. اثربخشی آن نیز به وجود اطلاعات در خصوص مخاطرات، خطرات شرایط اضطراری و اقدامات متقابلی که باید اتخاذ گردد بستگی دارد. فاز پیشگیری (و در واقع کل چرخه مدیریت فجایع) شامل شکل‌دهی به سیاست‌ها و برنامه‌های عمومی شده و علل فجایع را کاهش داده یا اثرات آن‌ها بر مردم، اموال و زیرساخت‌ها را کاهش می‌دهد.

پیشگیری کامل تنها در صورتی امکان‌پذیر است که:

- افراد در معرض خطر را از منطقه خطر دور نمود،
- در برابر مخاطرات حفاظت کامل ایجاد نمود
- از تمام مخاطرات فیزیکی پیشگیری نمود

این امر در برخی موارد امکان‌پذیر بوده است، به عنوان مثال ویروس آبله ریشه‌کن شده است و شهرها نیز از طریق انحراف رودخانه‌ها از خطر سیلاب مصون شده‌اند.

اهداف: کاهش (mitigation) (اقداماتی که هدف آن‌ها کاهش، و نه حذف، اثرات رویدادهای مخاطره‌آمیز آینده است) و تنزل (reduction) آسیب‌پذیری گروه‌های با خطر بالا. ساخت دیواره‌های ساحلی و یا مخازن ذخیره، نمونه‌هایی از اقدامات بکار گرفته شده در کاهش و تنزل مخاطرات ناشی از سیلاب رودخانه‌ها می‌باشد.

فعالیت‌هایی که به منظور کاهش (reduction) یا حذف (elimination) خطرات نسبت به افراد یا اموال یا به منظور تقلیل (lessen) اثرات فعلی یا بالقوه یا عواقب (consequences) یک حادثه طراحی می‌شوند را مرحله کاهش می‌گویند. اقدامات کاهش را می‌توان قبل، حین و پس از حادثه انجام داد. اقدامات کاهش معمولاً از درس‌های گرفته شده از حوادث قبلی مشخص می‌گردد. کاهش، دربرگیرنده فعالیت‌های مستمر به منظور کاهش مواجهه با خطر، احتمال خطر یا خسارات بالقوه ناشی از مخاطرات (hazards) می‌باشد. اقدامات کاهش شامل کدهای منطقه‌بندی و ساختمانی، تملک دشت‌های سیلابی و آنالیز اطلاعات مربوط به خطرات به منظور تعیین محل‌های امن ساخت و ساز یا جانمایی تاسیسات موقت می‌گردد. در این بخش آموزش بخش دولتی، تجاری و عمومی نیز وجود دارد.

آمادگی (Preparedness):

هدف از برنامه‌های آمادگی در برابر شرایط اضطراری، کسب درجه رضایت‌بخشی از آماده بودن (readiness) به منظور مقابله با هر گونه شرایط اضطراری از طریق برنامه‌هایی است که ظرفیت فنی و مدیریتی دولت‌ها، سازمان‌ها و جوامع را تقویت می‌نماید.

این اقدامات را می‌توان به صورت آماده بودن لجستیکی به منظور مقابله با فجایع توصیف نمود و می‌توان آن را از طریق داشتن مکانیسم‌ها و شیوه‌نامه‌های مقابله با اضطرار، تمرین، توسعه استراتژی‌های بلند و کوتاه‌مدت، آموزش عمومی و ایجاد سامانه‌های هشدار سریع ارتقاء داد. آمادگی را می‌توان در تامین ذخایر استراتژیک غذا، تجهیزات، آب، دارو و سایر موارد ضروری به منظور آمادگی در بروز حوادث مرگبار ملی یا محلی توصیف نمود. در فاز آمادگی، دولت‌ها، سازمان‌ها و افراد، برنامه‌هایی را به منظور حفظ جان، به حداقل رسانیدن صدمات ناشی از فاجعه و ارتقای عملیات‌های مقابله با فاجعه توسعه می‌دهند. اقدامات آمادگی شامل برنامه‌های آمادگی، تمرین، سامانه‌های هشدار، سامانه‌های ارتباطی اضطراری، برنامه‌ها و تمرین‌های تخلیه اضطراری، تهیه لیست ذخایر، لیست پرسنل و شماره تماس، موافقت‌نامه‌های کمک دوجانبه، و آموزش / اطلاع‌رسانی عمومی می‌گردد.

مقابله (Response):

هدف از مقابله اضطراری، فراهم نمودن کمک بلادرنگ به منظور نجات جان، بهبود سلامتی، و تقویت روحیه افراد تحت تاثیر می‌باشد. چنین کمکی می‌تواند شامل فراهم نمودن کمک‌های خاص باشد، مانند ارائه کمک به حمل و نقل آوارگان، فراهم نمودن پناهگاه‌های موقت و غذا و تاسیس سرپناه‌های نیمه‌موقت در کمپ‌ها و دیگر مناطق می‌گردد. تعمیر اولیه زیرساخت‌های آسیب‌دیده نیز می‌تواند صورت گیرد.

در این فاز، تمرکز در برآورد نیازهای پایه مردم است تا زمانیکه راه‌کار پایدارتر و دائمی‌تری پیدا شود. سازمان‌های بشردوستانه معمولاً در این فاز، قوی ظاهر می‌شوند. جستجو و نجات از جمله اقدامات این فاز است.

بازیابی (Recovery):

پس از آنکه شرایط اضطراری تحت کنترل درآمد، جمعیت تحت تاثیر، قادر به اتخاذ فعالیتهایی با هدف بازگشت به زندگی و بازسازی زیرساختها می‌باشند. فرصتهای بسیار زیادی در فاز بازیابی به منظور ارتقای پیشگیری و افزایش آمادگی و بواسطه آن کاهش آسیب‌پذیری وجود دارد. فعالیتهای بازیابی، تا زمانیکه تمام سیستمها به شرایط عادی برنگردند ادامه می‌یابد. اقدامات این فاز (کوتاه و بلند مدت) شامل بازگرداندن سیستمهای حفظ حیات به حداقل استانداردهای بهره‌برداری، خانه‌سازی موقت، اطلاع‌رسانی عمومی، آموزش بهداشت و ایمنی، بازسازی، برنامه‌های مشاوره و مطالعات اثرات اقتصادی می‌گردد.